

Popotnik.

Izhaja 10. in 25. dan
vsakega meseca ter
velja za celo leto
3 gl., za pol leta
1 gl. 60 kr.
Na anonimne do-
pise se ne ozira.
Kokopisi in na be-
no poslano knjige
se ne vrača o.

Spisi in dopisi
naj se blagovoljno
pošiljati (franki-
rani) vredništvu
(Reiserstrasse 8),
naročilne,
oznanila in rekla-
macije pa založni-
štvu: tiskarju J.
Leonu v Mariboru.

List za šolo in dom.

Štev. 21.

V Mariboru, 10. novembra 1883.

IV. tečaj.

Javna morala in šola.*)

Vže je tega več nego sto let, ko se je v kulturni zgodovini prikazalo posebno mišljenje o društveni izobraženosti, da namreč obé njeni panogi, koji imenujemo izobraževanje umno in moralno, ali krajše rečeno, omiko in moralo ne napredujete v enoistej meri skupaj. Ne postajamo v tej méri boljši, v kateri postajamo izobraženeji. Prvi, ki je to mišljenje zastopal, bil je Rousseau sam.

Kakor je znano, storil je on to v svojem odgovoru na nagradeno vprašanje, ki ga je postavila Dijonska akademija, je li namreč napredek v znanosti in védi doprinaša kaj k oplemenitenju pravnosti.

V večih prebedenih nočéh premišljeval je Rousseau o tem vprašanju in odgovoril je na njega z ne, položivši s tem osnovo svojej slovstvenej slavi in svojemu poznejšemu delovanju. Postavivši se proti civilizaciji, navaja Rousseau, da se z izobrazbo razuma ne zmanjšuje število prestopkov in zločinov, marveč, da se samo menja njihova jakost. Na mesto odkritih, težkih prestopkov stopajo babji in potuhnjeni, na mesto surovega napada, tajno očrnjevanje. V našem stoletju zastopal je slične nazore slavni prerano umrli Bokel. To vprašanje je povzročilo mnogo srda, alj izgleda povsem drugače, ako se opazuje iz drugega stališča, namreč od dóbe novih iznajdeb društvene znanosti in moralne statistike, ktero je Kettle osnoval. Te iznajdbe pokažejo, da je človek politično bitje, da je uprav socijalen atom, ki se nikakor ne zamore iztrgati iz svojege političnega stanja in da se mora samo v svojem društvenem odnošaju presojevati.

Pa kako se ima proti temu vprašanju sedanje stanje društva? Ako pogledamo na stanje omike z ene in na stanje morale z druge strani, pa nam stopi pred oči zelo zanimiva prikazen. Inteligencija prodira v globino in širjavo, ljudij, ki ne znajo ne čitati ne pisati, je čedalje manj. Priroda je pregledana in prevladana z duhom; človek jo je po vsem nadkrilil do neznatnega ostanka, ki se ne dá prodreti.

In ne samo da s čudovitimi formulami znanosti odpravlja njene nekdanje groze, marveč je celo ukujeva v jarem robstva, silčč jih, da za njega delajo. Materije ene vrste preobrača v drugo, jedno moč v drugo, toploto v gibanje, gibanje v električnost, električnost v svetlobo, kakor to zamoremo videti na enem stroju za proizvajanje električne luči, s ktero se dandanes tako izvrstno razsvetljujejo gledišča in mesta. Na stotine konjskih moči prenese se po prostej žici s kraja v kraj, kjer je treba, da se opravlja kak posel in sè vsem právom se pomišlja na to, da se moči gorskih vodopadov v korist obrtnije odaljenih mest uporabijo.

Ta gospodar zemlje, človek, ki je pregledal in vkrotil prirodo, trudi se, da pregleda in zapopade tudi duh, t j. samega sebe. Ali ktero je ravno lagleja naloga; nú njega ne strašijo več nobene zapreke, nobene težkote, nobeni problemi. Kakor je poprej krotil prirodo, takó kroti sedaj duh! Z edinstvenim opravlkom induktivnega

*) Predavanje prof. dr. G. A. Lindner-ja, držano dne 3. junija t. l. v češkem učiteljskem društvu „Budeč“ v Raudnici.

preiskovanja spravlja človek pod en krov gomilo problemov psiholoških in filozofičnih v čedalje tesnejši krog, pravi Faust! Ko bi se mu posrečilo, da ukroti tudi duh, t. j. da ovlada nad svojimi lastnimi nagnenji in strastmi in da najde blagoslovljeno formulo znanosti o morali!

Toda nauk o morali ali etika postala je naj nepularnejša od vseh znanosti in preti prepustiti uzde vlade svoji priljubljeni sestri znanosti o lepoti ali estetiki. Človek rad prenaša nadmoč pravil v čutnih pojavih, ki ga obdajajo, pa nerad prenaša gospodstvo istih pravil, ko se to tiče njegovega zasebnega delovanja.

Je li mar drugače? — Stopa li naša morala z enoistim korakom z našo omiko? In ko bi Rousseau došel zopet na svet, bi se li odrekel svojega nauka, da razvoj civilizacije ne biva v enaki meri z razvitkom morale? Zdi se mi, da to ne pokazuje faktično stanje civilizacije. Ne oziraje se na grozopolno delovanje one mednarodne propagande, ki se poslužuje dinamita in nitroglicerina, da prečisti društvo s pomočjo peklenskih strojev, kjer ji je to v napotje, nahajamo tudi na površini društva samega znake, ki dajejo spričevalo, da polje morale peša.

Bojev med državami in narodi še ni konec, marveč je ta-le organizovan in se vzdržuje v permanenciji. Borba za življenje med pojedinci, katerim je geslo: grabi, kjer moreš! vodi se z nevidljivo strastjo in brezobzirnostjo; žeja po raskošju raste v grozljivih razmerah in se hoče kolikor toliko pogasiti. — V čudnim lovu po pripomočkih tistim v zadostenje pa se ti kopicijo v roki poedinih srečnežev, ki imajo odvažnost tudi obogateti se brez dela, kar je danes geslo stotin tisočerih.

Med tem pa vmirajo ljudje od gladu na ulici; zapori se polnijo in proti postopanju se izdajajo poostrene naredbe, in — pod sijajno površino bogastva in razkošja zija preobrat socialne bēde. Samomorilstva se javljajo vže med učenci, da pred nedavnim smo čitali, kako je gimnazijalec ubil svojega součenca — in na drugem mestu zopet — to se je zgodilo v Ogerskej, da se je združilo društvo mladih ljudi v družno življenje, ki se bi imelo skončati z samoumorstvom.

Ni namen tega predavanja raziskovanje razlogov, iz katerih prihaja sedanji upadek morale, niti ni potrebno, da se zakovarimo nasproti temu, kakor da bi se hoteli z Rousseau-om postaviti proti sami civilizaciji, a ne proti začasni gnjilobi njenega jedra. Bedasto bi celó bilo, ako bi hoteli krivico za to pripisati šoli ali njenej novejši uredbi.

Troji so faktorji, ki so se združili v duševnej izobrazbi človeka: hiša, v kateri je odrasel, šola, v kateri se je učil in društvo, v katerem živi. Ti trije faktorji so solidarno odgovorni za nasledke odgojitve. Toda težko je odločiti koliko deleža pripada kateremu od njih. Če pogledamo v javno življenje, vidimo, da so ljudje sploh taki, kakoršna so rodbine, iz čijih so, in kakoršna so društva, v katerih živé.

Kali vsega bodočega življenja vsajajo se v resnici vže v najnežnejši mladosti, toda polje za razvitek značaja ni ne hiša, ne šola, ampak življenje. Tú se loti društvo posameznika in vpliva z nezoperstoječo silo svojega občevanja in svojih ustanov na njegovo izobrazbo, ter ne preneha, dokler ga zá-se ne pridobi. To društveno pripodobljevanje, ta asimilacija trpi takó dolgo, dokler človek živi in njegovi posledki so različni po tem, kakšno je stanje onih nižjih krogov, v katerih posameznik prihaja v dotiko z veliko društveno celóto.

Ti dotiklaji zamorejo pa biti ali prijateljski ali neprijateljski, ali blagi ali neblagi, ali nežni ali surovi: zmožni so povznašati ali tlačiti. Kakšni so oni, od tega je odvisna tudi osoda človeka.

Pripodobljayajočo moč društvene nadvlade poznamo po moči javnega mišljenja in javnih primerov, po katerih se radi ravnamo, vklanjaje se splošnemu okusu in javnemu mnenju. Po javnem mišljenju obračamo svojo razsodnost po javnem okusu svojo obleko, po javnih primerih svoj način in običaje, po javnej zavesti svoja načela in svojo moralo.

(Konec sledi.)

Prirodoslovje v ljudski in meščanski šoli.

(Dalje.)

Omenili smo poprej, da je utemeljevanje zakonov dosti težavniše nego jih odmišljevanje in mnogo je slučajev, da se mora eno ali drugo ali celo oboje opustiti, ker ni mogoče vse ovire umovanja odstraniti in po prostem, prvi stopnji primernem načinu obdelovati tvarino. Zato ne bo odveč dodati še nekaj razjasnil.

Kar se nam na prvi pogled dozdeva kot delujoča sila, je mnogokrat le izvod ali nasledek druge in ta odvisna je morebiti od tretje še splošneje delujoče sile. Zakon pa je prav utemeljen še le takrat, ko smo spozali skrajno na-nj uplivajočo silo, a ravno to se je dosihdob le redkoma posrečilo. Niti celega sveta učenjaki še niso iztuhali bistvo magnetizma in elektrike, dasi so s čudovito bistroumnostjo osnovali mnogo dotičnih zakonov ter za djanstveno rabo izumili vsakovrstnih strojev. Bistvo svitlobe sta poskus in račun našemu spoznanju široko odprla, dali pa do jedra, še tudi ne vemo. Temveč nam dajo različne prikazni magnetizma — elektrike po eni, in toplote — svitlobe po drugi strani, kojih učinki se na čudoviti način vjemajo, kaj jasno slutiti, da izvirajo najbrže vse iz iste prirodne sile, kojo spoznavati vtegne biti odločeno pozni bodočnosti; za zdaj pa se moramo zadovoljiti s hipotezo. — Če pa utemeljevanje učenjakom samim dela toliko preglavice, da svoje nevednosti ne morejo drugače prikrivati nego s hipotezo, kaj-li smemo tedaj zahtevati v tem oziru od nižjih šol, ki se imajo več ali manj boriti z jako škodljivimi zaprekami? Izmed teh naj navedem nekatere. Duševne zmožnosti učencev so premalo razvite. Šolam pomanjkuje učenih sredstev. Šolsko obiskovanje je neredno, ker ljudstvo še nima dovolj jasnih pojmov o važnosti in potrebi realističnih naukov in zato tudi ne povsod potrebne ljubezni do šole.

Zares se pri takih okoliščinah ne da mnogo dočeči ali vendar naj se vztrajno doseza to, kar je vsekako mogoče, namreč vsaditi v mlade glavice prepričanje, da se nikjer in nikoli ne izvršujó prikazni brez delujočih sil in da se vse spremembe godé po vekomaj veljavnih zakonih.

Ali se bo tam, kjer vednost sama le hipotezuje, v šoli govorilo o hipotetičnih silah, zavisno je od tega, kak globoko da dopuščajo okoliščine zajemati iz posameznih predalov predmeta.

Če segamo do snovanja zakonov, bilo bi celo krivo, popolnoma opuščati v šoli tolmačenje delujočih sil, dasi so le hipotetične, kajti od tega, kakšne si je predstavljamo, zavisí oblika, v kateri izrazujemo zakone. N. pr. ako v poglavju o magnetizmu (ali elektriki) govorimo samo o magnetnih (ali električnih) in nemagnetnih (ne električnih) telesih delujočo v njih silo pa preziramo, vtegne tvarina učencem ostati bolj nejasna nego če je koj po prvih uvodnih poskusih opozarjamo, da v telesih, ki kažejo tak posebni (magnetni ali električni) stan, tiči gotovo kakšna posebna sila. In da bo zanaprej mogoče, kak najkrajše izrazovati se, dajmo ji ime (magnetizem ali elektrika), s čimur označujemo, da je to nekaj, kar dela. Da pa učenec, predstavljajoč si to silo ne smatra kot gotovo, kar je le hipoteza, naj se mu odkritosrčno pove, da je dana beseda le ime za nekaj, česar bistva sicer ne poznamo, a poznamo mnogo njegovih učinkov. Enako je postopati pri predstavljanju drugih hipotetičnih sil.

Če sem tukaj narisal kratek načrt, kako postopati, kdar se vpeljuje pojem hipotetičnih sil, vendar naj se iz tega ne sklepa, da zagovarjam stim neobhcdno potrebo, razpravljati v nižji šoli hipoteze. Vsaj vem, da je za nje na prvi stopinji premalo utrjenih tal in tudi premalo časa. Dotaknil pa sem se te zadeve, ker sem uverjen, da kar ne zmore eno —, dvo — ali trirazrednica, zmore pa pet ali osemrazrednica in pa — meščanska šola, ki ima v svojem učnem načrtu prirodoslovje kot posebni predmet. Sicer pa bi poučnemu napredku v vseh teh šolah naj bolj godilo, ko bi, namesto utemeljevati s hipotezami, razjasnovali dotična vpra-

šanja po novih, mehaničnih načelih. Podlaga je temu pojem delujoče sile in dela. Prirodne sile delajo (v navadnem smislu). N. pr. voda goni mlinska kolesa; to je delo, katero v istini opravlja težnost. Navito prožno pero dela, ko goni, razvijajoče se, ursko kolesje. Solnena toplota dela, ko vzdiguje vodo v oblake; svetloba dela, ko spreminjuje barvo rastlin; tako tudi električno telo dela, ko privlači ali odbija druga telesa. Težnost, toplota, elektrika itd. so tedaj delujoče moči različne oblike.

Vsled teh opazk je zgoraj podana metodična trojica nekoliko omejena. Tretja točka — utemeljevanje — tam pa tam odpade, ako kakovost tvarine in druge okoliščine to zahtevajo. Kakovost tvarine je vzrok, da delamo sploh različne izjeme. N. pr. večkrat je prilično spremeniti red, ter po opazovanju prikazni najprej govoriti o njenih vzrokih in potem še le snovati zakone. V tem oziru odločuje največ učiteljevo razpolaganje. Govoreč zgoraj o hipotezi magnetizma (elektrike) imel sem to pot v mislih.

Spomnimo se zdaj delovanja molekularnih sil, skupnosti, zveznosti, lasovitosti itd. Tu je le umestno, seznaniti učence z glavnimi prikaznimi ali učinki in potem z imenom (hipotetične) sile, snovanje zakonov je stvarno nepotrebno, ne glede na to, da presega moči narodne in meščanske šole. Enaka se godi v akustiki in optiki, kjer se je v prvi vrsti pečati s prikaznimi in nekterimi zakoni, vzroki pa se ali celo prezirajo, (prožnost hipotetičnega étra) ali pa se omenjajo mimogrede (vzbujena prožnost navadnih teles). Ker je pa prožnost podlaga vsem zvočnim prikaznim, naj se ji odloči dostojno mesto ter naj se v prožnosti trdnih in tekočih teles delajo prosti poskusi, da bo vslej mogoče, „per analogiam“ predstavljati si nihanje plinastih teles, in nastanek zvoka. Izmed vseh predalov prirodoslovja navedeni metodi naj manj ugaja kemija. Nižje šole ne morejo niti teorije niti vzrokov razvijati, glavno opravilo je, opazovati prikazni in zapomniti si rezultate poskusov, iz katerih se izvija svojstvo nekterih prvin in najvažnejših kemijskih spojin.

Akoravno tedaj predmet sam zahteva dosti izjem od pravil, ki smo jih poprej razvili, moram vendar še enkrat izraziti prepričanje, da so imenovane tri metodične točke, glavni uvet povoljnim vspehom in tisto vodilo, kterege ne sme učitelj nikoli izpred oči spustiti, če hoče umno delati izjeme; sicer postane pravilo, kar bi imelo biti le izjema.

4. Spoznavanje prirode je samo ob sebi tako vzvišene blaženosti, da se po vsej pravici zaradi te same trudimo, pridobiti si prvo, ne gledajoči pri tem na gromten dobiček, ki ga nam utegne donesti. Ali to je stališče, na katero se more človek povzdigniti še le takrat, ko je duševno priboril si gotove zrelosti, ko že ve ceniti vrednost srcé blažujoče omike. Nedorasla šolska mladež, da si je občutna za vse lepo in plemenito, vendar ni zmožna gojiti tako vzvišenih nazorov. V njej sicer tlije živa iskra radovednosti, ali da iz te kviško šine svitel plamen stanovitne, neugasne vedoželjnosti in prave ljubezni do predmeta, treba je posebne vspodbuje.

Kaj da v mislih imam, naj podprem z besadami slavnega našega Slomška*): „Pokaj pa je našim otrokom Narodoslovje? Morebiti za noroslovje, da jih zmešaš in znoriš? Prijatelj! le po časi. Saj tudi ti v naravi ali naturi živiš, dihaš sapo, piješ vodo, in se rad pri ognju greješ. Jeli ti ni potrebno vedeti, kako se za zdravo sapo skrbi, da zdravo ni prevroče ali premrzlo piti, kako se ognja in druge nesreče varovati, prazne babje vere zaničevati? ...“. To sredstvo toraj je, pokazati mladini vrednost pouka za vsakdanje življenje ter storiti jih sposobne, da kolikor vedó, toliko tudi zmorejo. Ko so se učenci do dobrega seznanili s prirodno prikaznijo, naj sledi razmišljevanje o djanski uporabi tega, kar so se učili. Marsikteri nauk utisnil se jim bo za vslej v glavo in srce še le tedaj, ko se jim je razjasnila njegova uporaba ter ko so se zavedli, kakšno duševno orožje se jim daje v pest.

Pri tej točki odpre se učitelju ono polje, na katerem stojé vsi slojevi človeškega življenja; vsak stan zajema vedé ali navodé izmed bogatih zakladov, ki jih je ved-

*) Drobotince 1861, str. 278.

nost nakupčila. Ozirajoči se nekoliko po velikih kulturnih narodih vidimo, da je dosledno uporabljevanje prirodoznanskih ved pospešilo umetnijo in obrtnijo, trgovino in kmetijstvo do velikanskega napredka ter je pomnožilo njih duševne in gmotne sile, da so postale glavni steber njih narodnemu ponosu. Spoznavši pa to resnico lahko uvidimo, da je i našemu narodu, če hočemo, da stopi z drugimi le v približno ravnotežje, treba podeliti tistih praktičnih zmožnosti, ki izvirajo iz realističnega pouka v občeh, posebno pa iz modrega uporabljevanja prirodoslovnih ved.

Da ta stran pouka kaj izda, bilo bi prekasno začet i pri doraslem človeku, ker doraslim ali ni časa ali pa ne volje zahajati v šolo; temveč treba je že v šolski mladosti probujati duhove, da se pripravljajo, rabiti „uma svitile meče“ za tisti boj, ki se mu pravi djansko življenje. Ono je sicer tudi šola, trajajoča vse žive dni, ali če mora ta nadomestovati, kar je bila zamudila šola mladih let, pride življenje predrago, kajti nevednost je najdražja stvar v deželi.

Četrto točko smo zgoraj imenovali: Izvajanje in uporaba. Izvajanje (dedukcija) v polnem pomenu besede nima prostora v nižjih šolah. Ono zahteva globlji pogled v stvarna razmerja, večjo sposobnost do logičnega sklepanja in več znanja o matematičnih operacijah, nego jih šola podaje.

Toda če vse sem spadajoče slučaje iztrebimo, ostane jih še dovolj priprostih, lahkoumevnih, ki dobro služijo kot podlaga prostim vajam v sklepanju; tu sem spada cela vrsta enotnih računskih nalog iz prirodoslovske stroke, kojih rešitev ne prižadene več truda kakor navadni sklepni računi v štrtem šolskem letu. Največ takega gradiva nahaja se v mehaniki, toploti in kemiji, n. pr. prosta razmerja med hitrostjo, časom in potom pri enakomernem gibu, itd. Naj bi se take naloge ne prezirale, one kažejo važnost računstva za druge stroke, mladim računarjem so prijetna izmena in razširjajo tudi njih duševni obzor. Na vrsto pridejo v tem redu, kakor dotična stroka napreduje.

Glavno opravilo štrte točke pa vendar ostane uporaba prisvojenih naukov 1) v razjasnenje zunanjih prirodnih prikazni, ki več ali manj vplivajo na naše delovaje, n. pr. toplota, vremenske spremembe i. t. d. 2) v razjasnenje glavnih funkcij človeškega in živalskega trupla in 3) v razjasnenje raznovrstnih priprav in strojev, ki nam služijo pri vsakdanjih opravilih. Da pa šola res pripravlja za djansko življenje, mora se pri izbiranju gradiva tudi ozirati na potrebe in tehnične razmere krajevne.

O prvi teh točk ni treba več besedi; njeno važnost pripoznavajo primerni članki vseh šolskih beril.*) O sledečih pa to-le:

Vsakemu le na pol izobraženemu je neobhodno treba poznati glavne prirodne zakone, po kterih se ravna opravila, hranitev in zdravje človeškega trupla; kako je ustrojeno uho, okó, kako je uživati hrano, zakaj se zdržati tega ali onega, kako varovati se bolezn i in podaljšati si življenje; da je živalskemu truplu isto tako potrebno čistega zraka in svitlobe, kot človeškemu. Kako se živi rastlina, da preveč porezati korene in veje se pravi zamašiti rastlini usta; kako vpliva gozd na podnebje in zemeljske površje in koliko škoduje nespametno razgozdovanje (o čemur imamo na slovenski zemlji žalostnih dokazov — na Krasu).

Kakor drugod naj se tudi gledé uporabljevanja prirodoslovskih zakonov prične pouk z najbolj znanimi ali najpriprostejimi stvarmi. Učiti je toraj o pravilni rabi imenitnejih priprav in strojev, ki se potrebujejo pri gospodarstvu in gospodinjstvu, n. pr. tehtnica, toplomer, sezalka i. t. d., ali ki so pomenljivi za domačo obrtnijo. Iz domačega okraja pelji učence v duhu v bolj oddaljene, po domovini, po državi ter jim razodevaj najznamenitejša uporabljevanja prirodnih sil, posebno takšna, ki so za kulturni napredek odločilna, kakor parni stroj, železnica, telegraf. V poljedelskih in vinorejskih okrajih učiti je kemijskih toliko potrebnih naukov, da bo ljudstvo moglo bolje spoznavati lastnosti svoje zemlje, da bo znalo pravilno pripravljati gnoj, umno obdelovati polja in izgledno ravnati s pridelki.

*) Razumeva se samo ob sebi, da gre na domačih tleh nahajajočim se prikaznim in čudežem dostojni prostor (Cirkniško jezero, Postojnska jama).

Navesti bi se dalo še mnogo reči, spadajočih v prirodoslovsko stroko, ki bi jih ljudstvu koristno bilo vedeti; ali naj bo temu dovolj; iz navedenih primerov se razvidi, kako daleč segajo tirjatve. Te so zares jako obširne, ali zdi se mi tirjati veliko, da se doseže saj nekaj. Vem, da djansko življenje predpisuje nižjim šolam zraven veronauka materinščino in računstvo kot najimunitnejša predmeta; vem tudi, da se slabi vspehi, ki se v teh predmetih tam pa tam zaslede, pripisujejo preobloženju z realijami.*) Vsled tega se je pcvzdignil glas, naj se realije odpravijo; vendar to ni glas večine. V sedajnem veku res ni več čas, premišljevati ali bi ali nebi; odprta so samo edna vrata, nad njimi stoji edin napis: „Moraš“. Že v nižjih šolah se ljudstvo mora izobraževati realno, inace ni napredka in brez tega gotova poguba. Vprašanje, o katerem je mogoč razgovor, je tedaj samo to, koliko se more šola pečati z realijami. To vprašanje mora rešiti šola sama, opiraje se na mnogoletne izkušnje in djanstvene potrebe. Ker so te v različnih krajih različne, imajo se tudi šole potem ravnati. Tedaj se bodo v dotičnih učnih načrtih kazale primerne razlike, kakoršne so že itak v navadi z oziroma na različno razrednost šol. V tem smislu se je po šolski noveli od dne 2. maja 1883 pomnožila veljava meščanskih šol. Postava jim naravnost veleva, prilagoditi učne načrte krajevnim potrebam in na istem kraju sme se jih ustanoviti po dve in več z različnimi načrti, ako služijo različnim namenom. Postava je s tim priznala važnost praktičnega pouka, toraj tudi djanstvenega uporabljavanja prirodoslovskih naukov.

Koliko se bo tedaj v posameznih šolah učilo prirodoslovja, zavisi od tega, na kakšni stopinji da stoje, ali nobena šola naj ne ostane brez tega pouka. V istini ni vse na tem ležeče, da se kolikor naj več gradiva v šolo spravi; površnost bi se kmalo pridružila; učenci, ki bi prišli iz takih šol, znali bi o vsakterih rečeh govorčiti, ali ostali bi puhle glave. Glavna stvar je, da se vsaka tvarina, ki se koli obravnava v šoli, tako dovršeno in temeljito prebavi, da imajo učenci stalen dobiček za pobaženje srea, ali za izobraženje razuma in za pomnožitev praktičnih zmožnosti. Ta splošna pedagogiška tirjatev je v prirodoslovju tim bolj na svojem mestu, ker je metoda razmerno težavna in ker se, če manjka pazljivosti ali na učiteljevi ali na učencevi strani, le prelahko zatrosijo krivi pojmi in krivi nazori, ki djansko uporabljavanje vsakako ovirajo. Kar pa se v šoli poučuje, naj je tako pravilno in resnično, da tega nikoli ni treba popravljati, temveč samo nadaljevati in razširjati.

F. Hauptman.

Dalje sledi.

Zavist.

Zavist je sočutju ravno nasproti, je žalost zavoljo tuje sreče. Zavist nastane, ako se vzbudi v človeku pri zaznanju tuje sreče nasprotno čutstvo, ako se žalosti, ker se drugi veselijo. Naravno je, da zbuja tuja sreča v nas lastno srečo, kakor tuja nesreča lastno nesrečo, da se veselimo z veselimi in žalujemo z žalostnimi. Zavist pa je temu naravnemu čutenju človeškemu v nasprotju, je znamenje slabega značaja ali pa prevelikih misli o samem sebi, kar je navadno nasledek napačne odgoje. Zavist nastane, ako človek pri zaznanju tuje sreče misli sam na se, če svoje stanje meri sè stanjem drugih, pa sprevidi, da je manj srečen, ko oni. Njegovo stanje je neprijetno, vzame mu mirno vest, zadovoljnost in ljubezen do drugih ljudi, ker vidi, da so bolj srečni, ko je sam, pa jim ne privoščiči. Njej nasleduje sovraštvo, preganjanje, izdajalstvo, obrekovanje, hudobija, surovost in druge nesreče in nadloge.

Nasledek človeškega samoljubja je, da ljudje hrepenijo po sreči, slavi in moččnosti; to hrepenenje pa je nevarno in mnogokrat velikim zaprekam izpostavljeno, ker zavist nastavlja zapreke, ktere premagati mnogi nimajo zadosti moči. Zavist neče spoznati zaslužjenja in veljave tudi pri ljudeh, kateri jo zaslužijo, zato preganja čestokrat slavne in častivredne ljudi, pa, ko so si v svesti, da so storili kako slavno

* Po mojem mnenju vtegne biti več kriva pomankljiva metoda,

dejanje, od kterega imajo priznanje pričakovati, niso pomislili, da zavist vedno čuva in namerava, dobro dejanje v čisto nasprotno spremeniti. Marsikdo bi se ne upal, iskati zasluženja, ko bi vedel, koliko težav in zaprek bode moral premagati. Kdaj pa je prišlo do veljave mnogo slavnih in imenitnih mož, ktere še vedno občudujemo in ktere bodo še naši potomci občudovali? Navadno po smrti, ker potem nima nikdo več vzroka, jih zavidati.

Zavist pa najde pot odprto v srce skoro vsakega človeka; le redki so blagi značaji, kteri ji pot zapirajo; nahajala se je pri ljudeh od nekdaj, se nahaja še in se bode, ker drugače bi se moralo človeštvo predrugčiti. Najbolj pogosto pa zapazimo zavist pri ljudeh, kteri se zavoljo zasluženja drugih čutijo sami sebe ponižane ali vsaj manj veljavne. Zato se zavist pri mladini najredkeje nahaja, ker ona še nima vzroka, veljavne ljudi zavoljo njihovega zasluženja zavidati, ker jih še ni dosegla; v njih si ravno slika vzor, kterega namerava morda enkrat doseči; marsikter imeniten mož najde svojega častilca ravno v mladini. Ko se pa čuti enkrat človek na vrhuncu svojih moči, ne odpira več rad svojega srca častenju in hvali drugih, ampak si želi ali pa si tudi v resnici misli, jim enak biti. Ako bi jih rad dosegel, pa sprevidi, da doseči mu jih ni mogoče, spremeni se občudovanje rado v zavist. Zavidljiv in slavo-hlepen človek ne živi rad v družčini modrih in pametnih ljudi, če vidi, da več veljajo, kakor sam, ampak išče si družbe, ktera je njemu enaka, ali pa stoji pod njim, onih pa se ogiblje in jih odriva.

Tej napaki so podvrženi skoro vsi ljudje, posebno pa, če so primorani, živeti v družbi takih ljudi, kteri jih v kakem oziru presežajo in če jim oni svoje prevladanje čutiti pustijo. Človeška narava je že taka, da se kmalu naveliča, koga poveljčevati in mu vence plesti. Dostikrat radi komu skazemo kako prijaznost ali priznanje, ne toliko zavoljo zasluženja, ki ga imamo od tega pričakovati, ampak zato, da s tem koga ponižamo; pokazati hočemo, da kdo drugi pri nas tudi kaj velja, in zasluži naše priznanje.

Pameten človek pa tudi zavidanje ume prav ceniti; moder človek v zavidanju najde dostikrat pohvalo zavidane osebe. Kdo pa zavida najraje priznanja vredne ljudi? Tisti, ki stoji pod njimi, ki bi jih rad dosegel, pa nima zadosti moči, ali zmožnosti, zakaj, ko bi jih lahko dosegel, ne bi imel vzroka, jim zavidljiv biti, ampak bi v dejanju pokazal, da sam tudi toliko zamore, ko oni; zato je zavidanje nekterih ljudi prvo in pravo znamenje pohvale kakega dejanja. Pogosto je zavidanje tem večje, kolikor večje so zasluge. Dostikrat je pa tudi človeško samoljubje krivo, da svoje prednosti preveč čislamo in ravno to nas moti v razsojevanju dejanj drugih, ker človek le prerad prezira to, česar sam nima in previsoko misli o tem, kar ima.

Zavist je kriva, da dostikrat najbolj trdni in nadarjeni značaji obnemagajo. Kdo bi se pa tudi trudil, če sprevidi, da ga za njegov trud čakajo le nadloge, preganjanje in sovraštvo; človek se delu in trudu podvrže, da najde čast in priznanje. Le redki so značaji, kteri se za napačne sodbe ljudi malo zmenijo, kteri sami svoja dejanja kot prava spoznajo. Lastna zadovoljnost in notranje prepričanje je pravo plačilo za trud onim, ki hvalo in grajo od priliznenih ali jim sovražnih ljudi mrzlo sprejmejo, kteri resnico zavoljo stvari same ljubijo.

Da se zavist ali prevelika slavo-hlepnost v človeku preveč ne vkorenini, treba ji je že v otroku korenine zamoriti. Nikoli naj se ne opozorujejo na to, da bi svoje prednosti primerjali s prednostimi drugih, n. pr. svojo nadarjenost in sposobnost, stan ali premoženje, ker iz tega le prerada nastane pozneje zavist ali preveliko poveljčevanje samega sebe. Da se to ne zgodi, naj se ž njimi, kolikor je mogoče, tako ravna, ko da bi bili vsi enaki, v hvali in grajanju in kjer okoliščine temu pripuščajo, tudi drugod, n. pr. oblačilu, jedi in pijači. Tako se otrok ne more privaditi, sebe po drugih meriti in se nad druge povzdigovati, ampak njih dela tako presojevati, kakor zaslužijo in dobro delati zato, ker je prav, in hudo opustiti, ker ni prav, ne mené se za hvalo ali obrekovanje drugih. Če je prevzeten in zavidljiv, naj se mu njegove napake in slabosti odkrijejo in drugih prednosti pokažejo; pa to naj se dela vestno, po pravici in zasluženju. Nikoli naj se posamezni v pričo dru-

gih preveč ne hvalijo ali grajajo, ker to slabo vpliva na prvega, ko na druge. Napeljujejo naj se, resnico in zasluženje prav presojevati in ceniti in ne samega sebe nad druge povzdigovati, potem se tudi zavist ne bo mogla v njih ukoreniniti.

J. Klemenčič.

Kulturno-zgodovinska razstava v Gradcu.

(Konec.)

IV.

V slikarstvu vladali so tukaj v teku 15. stoletja raznovrstni vplivi in to vsled šole, v kateri so dotični umetniki zajemali svojo izobražbo. Flandrijanska šola je zastopana s sliko: „Madona v rožnem vencu“, izdelano l. 1449 (št. 3); kolinski vpliv se opazuje na sliki: „Devica Margareta, Katarina in Barbara“, izdelani v polovici 15. stoletja; padovanska šola je zastopana s sliko: „Križanje Jezusovo“, izdelano l. 1457. Ob času Karla II. dominirala je laška šola, ker je ta nadvojvoda laške umetnike bil na svoj dvor poklical. A tudi pozneje, ko je ta umetnost došla v roke Nemcev, kakor: Hackhoferja, Görza, Rempa, Weissenkircherja, Flurerja in dr. ostal je laški smer merodajen, ker so bili vsi ti umetniki izobraženi v Italiji.

Arhitektura gotiške periode bila je brez dvoma v rokah nemških umetnikov, katerih imena pa niso znana. V polovici 16. stoletja došla je arhitektura pod laško vodstvo in sicer v roke Dominika Lalija, stavitelja graškega „Landhaus-a“.

Tej perijodi je sledila bujna barokarhitektura, čije glavno delo je originalni „Mausoleum“ Ferdinanda II. v Gradcu, sezidan po Petru de Pomis. Vkljub nekakega skoka k nemški renesanci (grad Eggenberg, Riegersburg) došel je v sredi 17. stoletja zopet laški vpliv v porabo, kakor to pričajo stavbe sv. Lambrechta, sezidane od Domenika Sciassia, in Pöllau, sezidan po Joahimu Carlon-u.

Plastika je razstavila iz prejšnjih časov dela nepoznatih umetnikov; tako iz 16. stoletja kip bl. dev. Marije (št. 248) in kip sv. Janeza (št. 249.) oba napravljena iz lesa v naravnej velikosti. V renesanci so brez dvoma najlepši izdelki: kipi na „Mausoleju“. Še le v 18. stoletju prevzeli so zopet domači umetniki: Schoy, Schokotnig, Stamel in dr. vodstvo, kateri s svojimi deli podajajo nekaj naroden značaj. — Najznamenitejši kipar Štajerske je bil brez dvoma Stamel, od ktereга nahajamo v razstavi: „Četiri poslednje reči“, in sicer: Smrt (261), sodba (262), pekel (263) in nebesa (264).

Na polju kiparstva in slikarstva so najznamenitejši dandanes: Sewach, razstavil je črteže od fresko slikarij; Königsbaum, razstavil je dva črteža z kredo; König, ki je razstavil več akvarel in Lacher, ki je razstavil spomenik pok. prof. Planerja, vsekan v kararski in štajarski mramor.

V.

Ako pregledamo iz te skupine, ki šteje 1248 izložnin nekoliko bližje one predmete, ki posebno markirajo razvoj Štajerske, pada nam zlasti v oči 979 let star spis datiran z 904. letom. S tem spisom daruje kralj Ljudevik dete nekemu Arpu, sinu grofa Ottokarja, posestva okrog Leobna, Šlatena itd. Takšni darovi storili so obdarovanca obvezanega, da zemljo dobro obdeluje in brani pred neprijateljskimi napadi, in to so delali kralji zato, da zamore kmet kje iskati zavetja, ter mirno delati na svojem polju. — Če pregledamo še daljše tu razstavljene spise, od katerih so vsi jasno in lepo pisani, še celo previden kateri z zlatim pečatom, dojdejo nam pred oči razne lastnije, podarjene različnim samostanom. Prvi v nemščini pišan spis, ki je tu na razstavi razložen, govori o nekem daru samostanu Marenberškemu. Razstavljena je tukaj tudi glasovita dedna pogodba vojvoda Otokarja VI. z Leopoldom VI. avstrijskim datirana l. 1186, pravna podlaga trajne in nerazrušljive zveze Štajerske z Avstrijo.

Tudi meščanstvo ima tukaj svoje spomenike. Spis (št. 525) podpisan l. 1270, potrjuje Judenburškim meščanom njih pravico na colnino v Dunajskem novem mestu in drugi, podpisan l. 1276, podeluje tem meščanom neke privilegije za trgovino z Lombardijo. Oba ta spisa je izdal kralj Otokar.

Tiskarstvo je dosti pozno našlo pot v Štajarsko. Letu 1487 vidimo v resnici Štajerca M. Cerdoja v Padovi, kjer izdaja zdravniške spise, toda v Štajarskeji sami zasledujejo se tiskarne še le proti koncu 16. stoletja. Od te dōbe tiskali so se v Štajarskeji — kakor kaže razstava — koledarji, zakoni in naredbe, ter nekaj zabavnih knjig. Znamenita je izložnina: koledar l. 1599 od J. Keplerja, a za nas še posebno važna št. 291: Habdelić, besede slovenske tiskano l. 1670. Pravni spomeniki pričajo, da je v Štajarskeji veljalo samo nemško pravo. Admontski samostan je ohranil in razstavil pod št. 508 rokopis bavarskega ljudskega prava iz 12. stoletja, katero se je bilo v Štirskeji udomacilo. Mnogo pa se je ohranilo sodniških mečev, ki so jih sodniki rabili pred reformo sodništva po Mariji Tereziji. Eden teh mečev (št. 634) iz 17. stoletja ima na ednej strani rezú, slike sv. Jurija in Ivana Nep., ter napis:

Alles was du duest nimb wol in acht
Vor allem dann das endt betracht,
Und trau auf Gott die gerechtigkeit lieb,
Das dich der strang hie nit betrieb.

Pod tem stihom so naslikane vislice in obešaneec, na drugeji strani rezú pa je slika sv. Mihaela, Jezusa bl. dev. Marije in sv. Jožefa, ter napis:

Georg Sinhobinger bin ich genandt
Das Schwerdt fuer ich in meiner Handt
Zu der Justitia ich es gebrauch
Davor sich ein jeter soll hieden auch.

Niže zdolaj je slika obglavljenja.

Od mučilnega orodja se tukaj ne videva veliko število. Pod št. 642 je razstavljena sramotna krinka (kapa) za brbljave žene. Na tej krinki je pritrjeno železce, ki se vdene v usta, da zabranjuje govor. Štv. 646 je vijak palčenjak, s katerim se zavije palec tem, ki kakšno djanje pred. sodbo tajé. Štv. 650 je železna devica in št. 652 jermen od človeške kože, vrezan od palca na roki pa do palca na nogi.

VI.—VIII.

V šestim oddelku je razstavljeno razno orodje in grbi. Tu se vidijo štiti, oklepi, meči, sulice, puške itd.

V sedmem oddelku je zastopana cerkvena umetnost. Spominjam samo krasen kelih od l. 1360; choral od l. 1497 s krasnimi initiali, ves ornat iz 13. stoletja.

Poslednja t. j. osma sekcija razstavila je slikarije in zgodovinske svetinje, o katerih je nekaj več že poprej omenjeno. Ta oddelek je štel samo 108 izložnin.

Knjige družbe sv. Mohora.

Ko je pokojni vladika Slomšek ustanovil družbo sv. Mohora se pač menda ni nikdar nadjal, da bode iz malega zrnca zraslo mogočno drevo, ki bode obsenčevalo vso slovensko zemljo, ter svoje mladike raztezalo tudi nad Slovenci bivajočimi izvan mej svoje ožje domovine. Res! velikanski razvoj družbe sv. Mohora mora vsakega rodoljuba iz srea veseliti.

Letos je družba sv. Mohora svojim udom razposlala šestero knjig in sicer: Koledar za l. 1884, Življenje prebl. device Marije in njenega ženina Jožefa, Cerkevno pesmarico „Cecilija“, Zgodovino katoliške cerkve, Slovenski pravnik in pa Večernice 37. zvezek.

Mi se v podrobno kritiko teh knjig ne bomo spuščali, temveč prepustimo to drugim, spretnejšim peresom. Ker nam je pa razevit in prospel družbe jako pri sreč, zato bomo storili nekatere nasvete in se nadjamo, da se bode slavni odbor družbe sv. Mohora v prihodnje na nje kolikor mogoče oziral.

Veselo je res, da se naše slov. ljudstvo leto za letom za tako mali znesek oskrbuje z najrazličnejšim, zabavnim in poučnim berilom; ljudstvo, ki toliko čita, gotovo tudi duševno napreduje. Že po številu družbenih udov lahko sklepamo, kako ukaželjno je naše ljudstvo, kakor nam je to velikansko število tudi v tolažbo, da se naš narod, dokler bo s tolikim veseljem slovenske knjige prebiral, ne bode z lahka potujčil.

Z druge strani pa je zopet žalostno gledati, kako se družbine knjige zlasti na kmetih v kratkem času tako zamažejo in potrgajo, da niso za nobeno rabo več. Človek to videvši si nehoté misli, škoda za denar, ki se, da ne rečem, skoraj zavrže. Komaj je knjiga prerezana, že leže nje listi vse križem, in še človeku, ki ima pogostokrat knjige v rokah, je jako pazljivemu biti, da se kaki list ne izgubi. Gorje pa knjigi, ako jo dobi v roke otrok ali pa manj pazen človek, takoj se posamezni listi razleté na vse kraje in knjiga je uničena. Vsakdo tudi ve, kako težavno je sedaj shranjevati posamezne zvezke ovih del, ktera po več let izhajajo. Da ne govorim o kmetih, pri katerih se itak zvečinoma pogubé, omenim samo, da se je mnogim treba seliti in da se pri takih slučajih le prelahko izvržejo posamezni listi in knjiga je po tem brez veljave, ker ni popolna. Pri sedajnih razmerah bi toraj najbolj kazalo, da bi tisti, ki si hoče knjige cele in nepokvarjene ohraniti, neprerezane v svojo omaro shranil. S tem pa mislim, bi se družbin namen nikakor ne dosegel, kajti se knjige, zato izdajo, da se tudi čitajo.

Glavni vzrok vsemu temu je pa ta, da nekatere knjige niso celo nič sešite, temveč so pole samo vpognjene in zložene. Najbolj trpežne bi bile pač vezane knjige vendar se to iz jako tehtovitih vzrokov ne da lahko izpeljati. Da bodo pa knjige vendar večjo trpežnost dobile, nego jo imajo sedaj, — naj se vse, brez izjeme trdo in močno sešijejo, kakor je n. pr. sešit koledar ali pa matične knjige. Koledar se vse leto sem in tja premetuje in vendar se ne potrga tako huđo, kakor ktera si bođi nesešita knjiga, ki se le redkokedaj v roke vzame. Ravno zavolj tega bi naj tudi vsaka knjiga dobila trden in močen ovitek, kakorsnega ima koledar, ako ne še močnejšega. Prepričani smo, da bi te male spremembe mnogo pripomogle, da bi bilo knjige lažje ohraniti in jih rešiti preranega pogina.

Res, da bi troški nekoliko poskočili, pa mi mislimo, da je bolje, ako se izda 5 trpežnih in obstoječih knjig, nego pa 6 nesešitih, od katerih se ogromna večina že v teku leta pokonča. Sicer bi se pa prav lahko nekaj troškov pri tiskanju koledarja prihranilo. Pri imeniku bi se naj izpustilo vse, kar ni neobhodno potrebno. Pri krstnih imenih bi popolnoma zadostovale ena ali dve črki; isto tako bi se tudi značaji dali okrajšati. Najbolje bode, ako slavni odbor sestavi navod, po katerem je pisati imenske pole in uverjeni smemo biti, da se bode na ta način mnogo dela, tiska in tudi denarjev prihranilo.

Želja, da bi se vse knjige izdavale v enako velikem formatu, se je že mnogokrat izrekla in tudi lanski „Zvon“ je to posebno povdarjal. Ako bodo imele knjige vse tisti format, potem jih bode mogoče po več vkup vezati, kar pride dosti ceneje in je gotovo bolje, nego pa če knjige nevezane ostanejo. Zato naj slavni odbor ukrene, da se bodo v prihodnje izdavale vse knjige v enakem formatu; najbolj nam dopada osmerka, le moletveniki naj navadni žepni format podrže.

Nadalje bi želeli, da bi se izdavanje enkrat pričetih del nikakor ne zadrževalo, temveč pospeševalo. Tako nam je čisto neumevno, zakaj se je letos pretrgalo izdavanje „občne zgodovine“. Rekló se je, da ljudstvo za to knjigo ne mara. Ako je to res, kar pa ni dokazano, tako je vzrok ta, da je knjiga ljudstvu manj umevna, ker se je malokdo zgodovine učil; ravno iz tega vzroka ga pa tudi cerkvena zgodovina, ki se je letos mesto občne izdala, ne bođe nič bolj zanimala. Pomisliti nam je pa, da so skoraj vsi olikani Slovenci tudi udje družbe sv. Mohora in da se je tem

Staré-ova zgodovina tako prikupila, da nje dovršitve težko in željno pričakujejo. Slavní odbor bi se naj toraj v prihodnje držal načela, da se izdavanje niti jednega enkrat pričetega dela brez tehnihi ovir ne bode zakasnilo.

Gledé koledarja bode še pač mnogo storiti, preden bode podoben svojim bratom v Nemeih. Mislimo pa, da se bode polagoma vse zgodilo. Za sedaj bi samo navetovali, da se vsakemu mescu pridene celi list v dnevnik, kar je bilo že enkrat v navadi. Sedajni „zapisnik“ je res tako „skromen“, da človek ne vé v kaj bi ga porabil. Zabavni del se nam zdi, da je premalo raznoličen. Tudi bi bilo morebiti bolje, ako bi se boljši, ne samo za sedajnost odmerjeni sestavki rajši Večernicam pridjali nego koledarju. Pri nas Slovincih se slovstvo le polagoma množi, zato nam je na vsako trohico paziti, da se ne zgubi, koledar pa se čez leta dni navadno že tako ali tako odstrani in ž njim vred zgubi se potem tudi marsiktero dobro zrnce.

Končno si dovoljujemo opozoriti vse učitelje, da storé vse, kar je v njih močeh, da bode vsaka šola na Slovenskem prejerala knjige družbe sv. Mohora. Najbolje je pač ako se enkrat za vselej plača 15 fl., kajti družba sprejema ljudske učilnice med svoje dosmrtné ude. Ako je učitelju na stvari kaj ležeče, tedaj mu tudi ne bode pretežko, ta mali znesek dobiti in dotično učilnico za vse čase mej dosmrtné družnike vpisati.

Tudi gledé vezanja knjig bi morebiti nekteri učitelji zamogli kaj storiti. Mnogo jih je med nami, ki znajo sami za silo knjige vezati; kaj pa, ko bi to delo v zimskem času tudi nekterim učencem pokazali, mogoče, da bi se kateri tega dela zlotil, ter doma knjige vezal. To bi bilo jako dobro in dotični učitelj imel bi dosti zaslug. Poskusimo!

Slavní odbor družbe sv. Mohora nam pa vseh teh opazek gotovo ne bode zameril, kajti izvirajo iz one želje, da bi družba v prihodnje imela vedno večjih vspehov v blagor in čast naše domovine!

Narodno blago.

XVI.

Postanek cerkve sv. Duha nad Lučami.

Corkev sv. Duha je v marsikterem oziru znamenita. Hrib, na katerem cerkev z bližnjimi hišami stoji, je že v zemljeslovnem ali geologičnem oziru tako poseben, da mu ga morda kmalu para ni. S podnožja skoraj do najzadnjega vrha obstoji iz pragorskega kamenja, kakoršnega kaže Pohorje in sploh gorovje tudi na obeh straneh deroče Drave. Le naj viši del tega hriba, na katerem je cerkev pozidana je apnenik, kakoršnega kažejo Karavanke in Julske planine. Zdi se kakor, da bi bil klobuk iz apnenika na pragorsko podlago poveznjen. In vendar na daleč in široko gori do Slovenjega Grada in gore sv. Uršule z Karavankami ni tukaj apnenika. Odkod ta posebni apneni klobuk na pragorski podlagi? Zato se je pa tega kraja tudi narodna domišljija oklenila in ga z vencem narodnih pripovedek oplela, kakor opleta vedno zeleni bršljin trulo debló stoletnega hrasta. Jedna takih pravljíc se glasi: Okoli cerkve, ktera je na goli skali apnenici pozidana, je visok zid. Blizo cerkve je velik kamen, na kterege se je nekđaj sv. Duh v podobi belega goloba vsedel bil. In za tega voljo se še dan današnji pesek od te pečine na njive nosi, ker ima rodovitno moč. Vsak romar vzame perišče apnenega peska in ga zanese domu. Ljudje so hoteli tedaj na tem mestu tako veliko cerkev pozidati, kakor je zdaj že imenovani zid okoli nje. Ali roka hudobnega človeka je lepo početje ugonobila. Zidarski mojster gre neki večer k bližnjemu kmetu spat. Imel je precej denarja pri sebi, po katerem se kmetu želja vzbudi. Vzame sekíro in razbije spečemu mojstru

črepino, da se kri razlije po steni, in sledi se baje še dan današnji vidijo. Ta nesreča je delo ustavila in na mesto jedne velike cerkve so potem postavili, dve manjši v tem ozidju.

Dopisi.

Ljutomer. Učiteljstvo ljutomerskega in gornjeradgonskega okraja je imelo dne 30. avgusta t. l. svoje okrajno učit. zborovanje pri sv. Križu na murskem polju, ktere se je razven 31 učiteljev in učiteljic 5 gostov vdeležilo in sicer gg. Čurin, kaplan pri sv. Križu; Viličnjak, učitelj v Radgoni; Tone Božič, iz Male nedelje; France Jurinec, iz Veržeja in Ivan Kryl, realni učitelj iz Ljutomera.

Zborovanje je otvoril g. predsednik e. k. okrajni šolski nadzornik J. Ranner ob 1/2 9 uri predpoldnevom. K prvemu se je spominjal veselih dnij, ktere je letos štajersko prebivalstvo o prilki Najvišega obiska Njih Veličanstva presvitlega cesarja Franca Jožefa I. doživelo in tudi dogodek nayedel. kako se Njih Veličanstvo za šolo zanimiva. Na to o šolski noveli in slednjič o koristi šolskih, oziroma učiteljskih zborovanj. Govor je sklenil se spominjevaje našega presvitlega cesarja in vabil navzoče k klicanju 3kratnega „Živijo“ kar so navzoči navdušeno storili. —

Namestnikom si je izvolil g. prvosednik g. Horvat-a, nadučitelja iz Ljutomera; perovodjem sta bila po nasvetu g. Pirca iz Veržeja gg. Kovačić in Freuensfeld, oba iz Ljutomera eneglasno izvoljena.

Gospod prvosednik opozori na to navzoče na različne točke zadevajoče glasovanje konferenčnih udov, ki še nimajo izpita itd. Potem preide k naznanitvi v teku pretečenega leta došlih ukazov, odlokov in pri njegovem obisku raznih šol napravljenih opazk. Zadnje je razdelil v tri polja in sicer: a) Stan in delovanje učitelja kot gojitelja. b) Miglaji zadevajoči didaktiko. c) Poprava pogreškov v uradnih in razrednih pismih. K vsakemu teh treh oddelkov je potem g. prvosednik obširneje govoril.

Po rešitvi te točke so prišli referati na vrsto in sicer je prvi referiral g. Erženjak iz Gornje Radgone o gojitvi ljubezni do Najviše vladajoče rodovine, domovine in domovja. Gospod referent je svojo nalogo vsestranski izdelal in zapopadek vsega v sledečih točkah zopet ponovil. 1.) Učitelj se naj trudi svoje domačinsko mišljenje pri vseh primernih dogodkih v- in zunaj šole pokazati. 2.) Učitelj naj na gojitev raznih čutov posebno ozir jemlje. 3.) Domovinski poduk je podlaga gojitvi ljubezni do domovine. 4.) V viših razredih se ljubezen do domovine posebno v domovinoslovju goji. 5.) Učitelj naj domovinske praznike kolikor mogoče slavno praznuje. K tem točkam je še pristavila gspd. Dev iz Ljutomera sledeče: 1.) Pouk v domovinoslovju naj bo strog in nazoren. 2.) Učitelj naj učencem svetek, ktereга obhajajo natanko razloži. 3.) Učitelj naj podučuje učence v petju domovinoslovnih pesmi. 4.) Učitelj naj skrbi, da spravi knjige domoljubnega zapopadka v šolsko bukvarnico. in g. Mihelič iz sv. Jurja na Ščavici.

Ljubezen do domačije, domovine in prezvišene cesarske vladajoče rodovine se v narodnej šoli vzgaja in vzbuja s tem: 1.) da se otroci učé čislati domače navade in običaje. 2.) Otroci se morajo pri podučevanju navduševati za svojo narodnost in materni jezik. 3.) Otrokom moramo vepiti spoštovanje do oblastnij in pokorščino do postav. 4.) Otroci naj se vzpodbujajo k slogi, da bodo, kadar bo treba, žrtvovali kri in život za svoj dragi dom in carja rod.

Na to je referiral g. Frauensfeld iz Ljutomera o slovniški obravnavi nekega berila za najvišo stopnjo in rešil svojo nalogo na sledečem stavku: „Železna ruda ima to posebno svojstvo, da na se priteza železne drobce.“ po sledečem redu: 1.) Kategorija celega stavka, 2.) Razdelitev zloženega stavka v stavke, 3.) Vrsta prvega in drugega stavka, 4.) Vrsta zloženega stavka po pomenu, 5.) Razdelitev posameznih stavkov v njih stavkove člene, iz česa sledi: a) Goli stavek. b) Raz-

širjen stavek. 6.) Pri posameznih stavkovih členih določi se njih besedni razpol; 7.) Ponova posameznih stavkov; 8.) Ponova celega stavka.

G. Kaiba iz sv. Križa je referiral o stanju ljudskih šol na Štirnem ob času združenja Štirskega z avstrijskimi deželami, njih razvijanju in njih današnjem stanju. Akoravno je bila ta naloga zelo težavna in bolje zgodovinskim strokovnjakom namenjena, jo je vendar g. referent prav dobro izdelal in vsestransko rešil.

Referat o domovinoslovju ljutomerskega okraja je odpadel, zato je pa g. prvosednik nekaj o šolski klopi govoril, obžalovaje, da mu ni zamogel c. k. okr. zdravnik g. M. U. Dr. Kleinsasser prošnje spolniti in o higieniji govoriti.

H koncu so sledila poročila knjižničarnih odborov in volitve v stalne odbore. Za Ljutomer so bili izoljeni: gg. Horvat, Kovačič in Freuensfeld; za Gornjo Radgono pa: gg. Mihelič, Košar in Erženjak.

G. Levec iz Kapele je stavil sledeči predlog:

„Glede na to, da se v obče povdarja pomankljivost do sedaj uvedenih slovnških dodatkov, pridruženih berilom, ker se ne ozira nobeden dovoljno na stavkoslovje predlaga podpisani naj se uvede v najvišjih razredih ljudske šole II. slov. slovnica od Praprotnika.“ Predlog se sprejme.

G. Prvosednik še vabi navzoče, naj bi pa do prihodnjega leta se zopet trudili, delati marljivo na blagor in korist mladine in sklene zborovanje ob 2. uri popoldne.

G. Šijanec iz sv. Križa se mu zahvaljuje za miglaje in vabi navzoče g. prvosedniku „Zivio“ prnesti, kar so vsi navdušeno storili.

Kovačič.

Iz pod Pohorja. (Moč narodne slovenske pesmi.) Bilo je v Slovenjgradu o velikinoči 1879. leta. Kakor vsako leto mlajši zárod, zadelo je z več drugimi znanci srečkanje tudi mene, naj pridemo pred ogleдно komisijo, da se tam o nas sklene ali nam spreminjijo stan in način živénja, ali ne, ter li nas še pusté svobodne v naših gorah. Zarad oddaljenega pota čez naš južno-štirski Balkan smo se morali vže poprejšnji večer na določenem mestu znajti in zavolj sitnih nemirov, ki se ob tem času med pobalini le prečesto godè, smo bili prav veseli, da smo, posebič tjekaj gredoči, se na večer v gostilnici „pri belem jagnetu“ srečno snišli. Bil je krasen spomladen večer, kakoršnih je v početku aprila malo in blagodejen vetrič je vel po brstju pri hiši stoječe brajde, kjer se je nas petorica za kozarci z vinom pri mizi zbrala. Nekako zamišljeni gledali smo vun v nastopajoči mrak — in poslušali kako je iz farnega stolpa zvonilo „Ave Marijo“. V takem trenutku nastale tišine, ko doni glas tujih zvonov na ušesa in ko stojiš tako rekoč pred pragom lahko da velike premembe, zadobiva človeška duša krila, — kar ima se spominjati, pomni, kar je ljubila, to ljubi goreče, k čemur teži, k temu leti. Tudi nas se je polastila v tem hipu neka tesnoba; zamišljeni in brez besede smo sedeli okoli mize. „Kaj se bomo tako držali, kakor bi nam kure kri izpile“, pravi moj bratranec. „Zapojmo raj eno!“ Da, res zapojmo pravimo vsi, in že se je glasil pesni glas hribovskih fantov po neprostrani pivnici. Pesem se je vrstila za pesmijo — za veselo „okroglo“ se je glasila miloglasna „narodna“ in tako naprej. Naše pevanje trajalo je po kratkih prenehljajih že kako uro in med tem se je tudi storila noč. Zunaj po ulici so vreščali in ukali iz raznih vetrov skupaj se naletevsí mladenčé, trop in trop zá-se, k nam v pivnico pa je le zdaj in zdaj došel kak nemški govoreč gost, toraj najbrž meščan. Ko jih je že precejšnja družba, dado si, nas v mirú pustivši, donesti, kar je zahtevalo grlo, poleg tega pa še malo škrinjico, v kateri so bile spravljene neke koecke za igro. Ko si te razdelé, pričnejo igro. Mi pa pójemo:

„Ój Tonček, moj bratranček!

Boš moral bit' soldat,

Po dnevi boš marširal,

Po noč' na vahti stal!“

hitro nato pa ono veselo in miloglasno:

„Solnce milo, prisvetilo,

Lepo nam je čez goró,

In zapeli so vesli
Ptički svojo pesmico.“

Komaj je pesen odpeta in grlo oplakneno, začnemo poskušati napev one tožno-
žalne:

„Takrat, ko začne svitati,
Takrat moj' dekle najbolj spi,
Žalostno je moje srcé,
Ker moram it' od nje...“

Kar se naglo vrata odpró, v sobano vstopi novih gostov in eden iz „boljših
vrst“ stopi k nam, ker igralci že niso igrali več, in pravi: „Fantje, na zdravje, za-
pojte še enkrat uno prejšnjo, ki se znaide v drugem berilu, stran ta in ta; — tudi
mi znamo slovenski peti in vsi bomo pomagali.“ Rečeno, storjeno, skoro vse občinstvo
je bil le eden zbor in pelo se je zopet dobro, le trohico preglasno:

Solnce milo prisvetilo...

kakor da bi bil že res napočil novi dan, dasi tudi je bila ura komaj deset. Toda
od onega hipa do gluhe polnoči znali so vsi ti posilonemci zalo slovenščino in za-
bavali se, ter peli smo, dokler nas javni stražnik ni opomnil, da je že čas se podati
k pokoju. Takrat se je toraj vspešno pojavila moč narodne, ali bolje: ponárodne
slovenske pesni, tudi med tujemišljeniki in sedaj čez leta nimam drugega k temu
zalemu spominu dostaviti. kakor: Dragi Slovenci! pojte radi, najte da se glas vaših
pesni razlega povsodi, kjer koli se nahajate, bodi si že pri težavnem delu na polju
ali pri zimskih opravkih za pečjo, kajti le mračnjaki in zlobni ljudje pesni ne poz-
najo; a vi, gg. učitelji, pa pazite tudi na neznatne drobtine pokrajinskega národnega
pesništva in zberite vse, kar za primerno spoznate, da zamore tudi naš národ doča-
kati kdaj izdaje vseh zbranih svojih narodnih pesni in drugih tvarin, ki se bo lah-
ko ponosno imenovala: národna knjiga! Na zdravje!

—kl—.

Iz Ljubljane. (Letošnje učiteljsko zborovanje.) Kakor so se še vsa-
ko leto zbrali slovenski učitelji v beli Ljubljani, da so se posvetovali v zadevi svojih
društev, zastran svojih pravnih in občnih šolskih razmer, tako se je sešlo tudi v čet-
rtrek, 18. oktobra v sobi slovenskega učiteljskega društva pri sv. Jakobu blizu 40
učiteljev, da so obhajali občni zbor „Vdovskega učiteljskega društva“,
„Slovenskega učiteljskega društva“ in „Narodne šole“. Pod predsed-
nistvom g. dr. Jarca posvetovalo se je najprvo društvo, ki podpira onemogle kranj-
ske učitelje, njih udove in sirote. To društvo šteje 70 udov in ima že 43.000 gl.
premoženja. Pri letošnjem občnem zboru se je podelilo nekaj darov, v skupnem
znesku 100 gl., in privolile novim vdovam in sirotam po društvenih pravilih pripa-
dajoče pokojnine. (Ravno 100 gl. je bilo društvo letos prijelo od presvetlega cesarja.)
Stari odbor se je na novo izvolil, le namesto umrlega odbornika se je volil učitelj
Punčah iz Rudnika. Potem je bil občni zbor „Slovenskega učiteljskega
društva“ pod predsedovanjem g. Praprotnika. K temu zboru so došli tudi
nekteri zastopniki primorskih in štajerskih učiteljev; navzočen je bil tudi deželni po-
slanec g. dr. Sterbenec. Po prijaznem nagovoru gosp. predsednika, ki je povdar-
jal, da slovenski učitelji v beli Ljubljani lotos že 15. leto zborujejo in vedno narodno
šolo dosledno zagovarjajo, poročala sta tajnik (g. Govekar) in blagajnik (g. Tom-
šič). Društvo šteje 132 udov, v minulem letu je imelo 250 gl. dohodkov in blizo
180 gl. stroškov. Njegovo delovanje pa je bilo v tem, da je prirejalo pedagogijska
predavanja, da si je omislilo društveno in pomnožilo svojo knjižnico. Potem je raz-
pravljal g. Lapajne vprašanje o vplivanju šolske novele na slovenske šolske raz-
mere. Jedro njegovega govora je bilo, da se slovenske šolske razmere po tej postavi
bistveno ne bodo spremenile. Ker pa ona vendar le zahteva, da se učni načrt ne-
koliko prenaredi, in ker nova šolska novela zlasti meščanske šole povdarja in pov-
zdiguje, zato je govornik sledeče predlagal: 1. Odbor učiteljskega društva
naj po primernem potu na to deluje, da se učni načrti in učni na-
vodi kranjske dežele z ozirom na omenjeno postavbo in dotične mi-

nisterijalne naredbe, ter z ozirom na potrebe v naši deželi prenaréd. 2. Odbor naj po primernem potu razjasni korist meščanskih šol, zlasti koristi obrtnijske meščanske šole za Ljubljano in Idrijo. — Debate o Lapajnejem govoru in o predloženih resolucijah udeležila sta se učitelja gg. Gabršek in Močnik, ki sta se bistveno ž njim ujemala; vsled tega sta bila njegova predloga odboru v nadaljno razmišljanje in izpeljevanje izročena. Naposled so prišli raznovrstni predlogi na vrsto, in sprejeti so bili sledeči: 1. Predlog g. Ranta o zopetni prošnji na deželni šolski svet za dovoljenje predplač ljudskim učiteljem. 2. Predlog g. Dimnika o prošnji na deželni zbor v prihodnjem zasedanju za dovoljenje opravičnih doklad šolskim učiteljem jednorazrednic in o prošnji za povišanje učiteljskih kvinkvenij z ozirom na učiteljske plače, urejene po postavi od l. 1879. 3. Predlog g. Lapajneja o literarnem delovanju „Slovenskega učiteljskega društva“. Le deloma je bil sprejet, t. j. odboru izročen v daljno pretesovanje, predlog g. Gabršeka o podružnicah učiteljskega društva po vsem Slovenskem. Debate o tem zanimivem predlogu se je udeleževalo mnogo gospodov, zlasti pa gg.: Anžlovar, Kante, Žvagen, Lapajne, Tomšič, Stegnar, Močnik, Zarnik, Gabršek itd.

V društveni odbor so se volili prejšnji odborniki in še g. Lapajne. Društveni predsednik je še pozval zborovalce, da so trikrat zaklicali „živijo“ presvetlemu cesarju in sklenil je zanimivo zborovanje, o katerem bode že učiteljski organ „Tovariš“ obširnejše poročal. Ker je bilo pozno, ni se utegnilo pred obedom posvetovati še o društvu „Narodna šola“; obveljal je samo predlog, da naj stari odbor še dalje upravlja društvene zadeve. Pri skupnem obedu pri „Virantu“ so bile napitnice na zaslužene šolnike, ktere je presvetli cesar sam odlikoval, namreč na gospode: Praprotnik, Tomšič, Levičnik in Borštner. J.

Novice in razne stvari.

[Presvitli cesar] podaril ja šoli v Svetinjah, okraj Ormuž in krajnemu šolskemu svetu v Vuzenici okraj Marenberg za zgradbo nove šole vsakemu po 300 gld. šolski občini Jesenice pa ravno v isti namen 200 gld.

[Prettenhoferjevi zvezki] se dobó pri J. Leon-ovi vdovi v Mariboru, Schulgasse Nr. 2, en gros in na drobno, po ravno tisti ceni, ko jih prodava založnik v Gradu sam, na kar s tem gosp. učitelje opozarjamo.

[Jayne knjižnice] imajo Polaki v Levovu, Krakovi in Poznanju. V poslednjem je tako zvana biblioteka društva „prijateljev znanosti“ najimenoitnejša in šteje poleg bogatih muzejnih zbirk nad 50.000 del v 75.000 zvezkih. V Krakovi sami se pak nahaja nič manje nego 25 javnih knjižnic, med katerimi najbolj slovite knjižnica akademije znanosti in biblioteka jagielonska. Druga je štela 1880 l. 156.589 del v 201.831 zvezkih; med temi v poljnej zbirki skoro vse poljska slovstvena dela. V škrinjci, ki nosi napis: „Muzej J. J. Kraszewskega“ samej nahajamo 500 zvezkov. V Levovu pak poleg družih manjših, posebno sloví „Biblioteka imetja narodnega Ossolinskih,“ ki je vže l. 1868 štela nad 65.000 del v 180.000 zvezkih in ktero obiskuje na leto okolo 10.281 čitateljev, t. j. skoro 58 oseb na dan. Pri takšnih zbirkah literarnih pripomočkov, ki so še večje v zibelji Varšavi, pač ni čuda, da poljska, zlasti zgodovinska izvirna literatura kaj veselo napreduje! — Kaj pa Slovenci? Kedaj se vsaj dopolni n. pr. Knjižnica „Matice Slovenske“ in predá narodnim pisateljem v javno porabo?

[V Ljubljansko e. kr. izobraževališče za učitelje] vstopilo je letos v I. tečaj 22, v II. 18, v III. 27, v IV, pa 31, vkup tedaj 98 pripravnikov (23 manj kot lansko leto). C. kr. izobraževalnica za učiteljice ima letos le I. in III. tečaj; v I. je 37, v III. pa 21, vkup 58 gojenk.

[Joachim Barranté.] V prejšni številki smo v kratkih besedah omenili dragocenega daru, ktereja je ta slavni učenjak muzeju češkemu poklonil. Morda vtegne

naše č. bralce zanimivati, ako o tem možu kaj več zvedo. Barrandé — rodom Franzos — je kot inženir se vdeležil v tridesetih letih merstva pražko-krivoklatske železniške proge in se poleg marno pečal z prirodoznanstvom. Bil je poprej do l. 1833 učitelj prirodnih véd pri nasledniku francoskega prestola Henriku, — pozneje imenovan grof Chambord — z katerim se je iz Anglije v Česko preselil. Različne najdbe okamenin pri Zlihovu in Huhli pa so mu dale povod, da je svojo inženirsko službo zapustil, in se le geologičnemu raziskovanju posvetil. Celó do svoje smrti, toraj skoro 50 let je z neutrujeno vnetostjo na tem polju deloval, čija delavnost je tudi pridobila njegovemu imenu svetovno slavo. Njegovo 20 zvezkov obsegajoče delo: „Système Silurian du centre de la Bohême.“ pokazalo je javnosti davni pravek češke zemlje. Poleg tega pa je spisal še množstvo drugih znanstvenih spisov, nabral ogromno zbirko okamenin in vse to sè svojo bogato bibliotheo vred na smrtni postelji v svojem 83. letu izročil — muzeju češkemu, s prostimi besedami: „iz češke zemlje je to izšlo — češkej zemlji to pripada“. Prekrasnega in dragocenega dara se raduje ves češki narod, ki zamore biti lahko na daritelja in svoj národen muzej ponosen, ker zna njega vrednost za daljno še prihodnost ceniti. Da se prekrasni ta dar dostojno shrani, zbirajo Čehi sedaj doneske, da postavijo posebno poslopje, daritelja vreden spomenik, ki bo imel njegovo ime, v hvaležno sree češkega naroda na veke zapisano ime: „Barrandé“.

[Žalostna ilustracija o vrednosti učiteljskega delovanja.] Nek učitelj v nemškem okraju Aachenu, ki je prejšno leto praznoval 50 letnico svojega službovanja, bil je postavljen pred nedavnim v pokoj z mastno pokojnino 400 mark (200 fl.) v tem ko je nek drugi uradnik dobil čez 12 let 660 mark pokojnine. — V kneževini Ratzenburg dobil je zopet nek učitelj za čez 44 let trajajoče službovanje 180 mark (t. j. 90 fl.) — Nemški listi vprašajo, kakšne pojme imajo nemške vlade o gladu? — Nobenega. — Kdor se je naučil gladovati skoz 44 let, tisti premore to tudi nadalje do smrti. — To ni baš taka novost. Naj živi devetnajsti razsvetljeni vek! — pravi „Napredak“.

[Najhujša služba.] V srednjem veku (16. stoletju) so nekega kmeta, ki je učitelja s „postopačem“ zmirjal, tako obsodili; moral je en cel dan med šolarji sedeti in se **abc** učiti; če se je le na stran obrnil, ga je krenil učitelj po ušesih. Odslej je kmet zmirom pravil, da je ni hujše službe, kakor je v šoli.

[Preskušnje učiteljske sposobnosti] so bile letošnjo jesen v Ljubljani od 22. do 27. preteč. m. K preskušnji je prišlo 14 gg. učiteljev in 6 gospodičin učiteljic. En učitelj oglasil se je k preskušnji za meščanske šole, vsi drugi pa za ljudske šole. Izmed gg. učiteljev je dobil spričalo I. vrste 1 učitelj, spričalo II. vrste 6 učiteljev, spričalo III. vrste 4 učitelji, in spričalo IV. vrste 3 učitelji. Izmed gospodičin učiteljic so dobile spričalo II. vrste 3, spričalo III. vrste 1, in spričalo IV. vrste 2.

[Na Celjskej gimnaziji] je letos 313 učencev in sicer v razredu. I. 65. (od teh je 43 Slovencev); II. 62 (34 Sl.); III. 41 (18 Sl.); IV. 36 (24 Sl.); V. 40 (24 Sl.); VI. 34 (18 Sl.); VII. 21 (13 Sl.) in VIII. 14 (8 Slov.).

[Čehi v Ameriki.] V zedinjenih državah severne Amerike prebiva po raznih mestih najbrž že nad 200.000 Čehov. Svojo lastno cerkev že imajo v St. Louisu, ki se je l. 1870 sè svoto 25.000 dolarjev pozidala. Skoro vsaka vekša ali manjša njih skupina pak ima svojo „Slovansko Lipo“ ali bralno društvo, ki, enaka našim čitalnicam prireja večkrat veselice, ter marno naročuje v domovini češke izhajajoče časopise in knjige. To ja pričajo razne bukvarne, ki vsled splošne porabe izselnike eden na drugega, vse vkup pa na zapuščeno domovino vežejo. Českih časopisov je izhajalo v pričetku tega desetletja v Ameriki 14 (tedniki, mesečniki in dva dnevnik). Prvi češki časopis je kot tednik začel izhajati l. 1860, z imenom „Slovan Americky“, od kterega časa se je njih število v 20 letih kaj lepo razvilo. Dalje je v prognanstvu tam živeč Karel Jonáš sestavil in izdal 1.200 str. obsežen slovar češko angleški in angleško-češki. F. B. Zdrubka je sestavil Zgodovinsko čitanko zedinjenih držav in „angleško slovnico“. — Med temi Čehi pa nahajamo tudi dosti Slovencev in zabave in veselice „Slovanskih lip“ davajo prostor poleg drugih tudi slovenskim govorom in pesmam.